

9 . Câmpulung | Județ: Argeș | Punct: Castrul roman de la Câmpulung – „Jidova” | Anul: 2017

Anul: 2017

Cod RAN: 13506.02

Perioade: Antichitate

Epoci: Epoca romană târzie

Tipuri sit: structură de cult/religioasă

Categorii sit: Apărare (construcții defensive)

Autori: Ion Dumitrescu, Florian Matei-Popescu, Constantin Petolescu, Andi Ioan-Pițigoi, Eduard Oproiu

Instituții: Instiuție Nedefinită, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea, Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia, Instiuție Nedefinită, Universitatea din Pitești

Raport

În campania 2017, cercetările arheologice au vizat în continuare zona centrală a castrului de la Câmpulung-Jidova (latera praetorii), spațiu delimitat în partea de sud de via principalis și ocupat de clădirile de piatră (fig. 1). Deși, în mare parte planul general al acestei zone este cunoscut, nu au fost încă lămurite o serie de aspecte legate de topografia și înțelegerea funcționalității unora dintre clădiri. În primul rând, rămânea neclar rostul clădirii de mici dimensiuni prevăzută cu hipocaust aflate între horreum (la vest) și principia (la est), denumită provizoriu „clădirea ofițerilor”. Apoi, între latura estică a clădirii pretoriului și zidul de incintă, o suprafață cu lățimea de circa 14 m nu a fost cercetată. În fine, dispunerea clădirilor din zona centrală în raport cu via principalis (nu toate se aliniază perfect – la fel în raport cu via quintana, cele trei clădiri de piatră de mari dimensiuni nu se aliniază perfect). Pornind de la aceste situații, în 2010, am decis reluarea cercetărilor în zona centrală a castrului, prin deschiderea unei suprafețe între horreum (vest) și principia (est) - Sp. I; spațiu ocupat în jumătatea nordică de micul edificiu absidat cu hipocaust. Săpăturile arheologice în acest spațiu s-au desfășurat în 2010-2014. Astfel, am constatat că, inițial, spațiul dintre horreum și principia a fost ocupat de o construcție de lemn cu dimensiuni comparabile cu ale hambarului (horreum), care a fost distrusă de un incendiu violent. De asemenea, am observat că după acest eveniment, statul de arsură și dărâmtură a fost nivelat și evacuat, iar peste această nivelare s-a depus un strat de pietriș, iar în partea de nord a spațiului s-a ridicat micul edificiu cu hipocaust. În stratul de arsură am descoperit un denar de la Severus Alexander emis în 222 p.Chr., ceea ce constituie un indiciu cronologic important pentru momentul când a fost distrusă clădirea. Totuși, anul 222 p.Chr. reprezintă numai terminus post quem, clădirea putând fi distrusă mult mai târziu, foarte probabil către mijlocul secolului al III-lea, în contextul atacului carpic din timpul împăratului Filip Arabul, moment după care a fost construit edificiul de mici dimensiuni cu hipocaust.

După cum am subliniat mai sus, spațiul dintre latura estică a clădirii pretoriului și zidul de incintă rămăsese necercetat. Suprafața de la est de clădirea pretoriului măsoară circa 14 m în lățime, dar scăzând lățimile agger-ului și ale drumului de la baza sa (via sagularis), rezultă un spațiu cu lățimea de circa 4-5 m, suficient încât să permită amplasarea unei clădiri. Acesta a fost și motivul pentru care am decis să extindem în 2015 cercetarea și la est de clădirea pretoriului.

Astfel a fost deschisă suprafața denumită convențional Sp. II. Ea a fost intercalată între traseele secțiunilor K și H, prima trasată la nord de porta principalis sinistra, lipită de aceasta, iar a doua pe turnul de curtină. Pe lățime, am urmărit ca suprafața noastră să prindă și o porțiune din via sagularis. A rezultat, astfel, o suprafață de 22 × 7 m (ea corespunde carourilor 1-11, numerotarea s-a făcut pornind din parte de sud a suprafeței, carourile măsoară 2×2 m).

În prima campanie (2015), imediat sub stratul vegetal, a apărut un nivel de dărâmtură compus din țigle, olane, pietre și cărămizi. Predominate sunt țiglele, ceea ce arată că, în mare parte, dărâmtura provine dintr-

un acoperiș. Acest nivel a fost străpuns în partea de sud de un bazin modern și de o conductă de apă, ambele amenajate în timpul când în incinta castrului a funcționat întreprinderea minieră. Conducta traversează pe direcție NV-SE și clădirea pretoriului. Totodată, s-a observat că acest nivel nu depășește limita viei sagularis. Pornind de la aceste observații, încă din 2015, am presupus că spațiul de la est de pretoriu trebuie să fi fost ocupat de o construcție. După îndepărtarea acestui nivel (în 2016), în partea de sud a apărut un strat subțire de pământ negru cu pigmenți de arsură de pe care au fost recuperate fragmente ceramice. În caroul 8B, a apărut o concentrare de fragmente ceramice, posibil o groapă menajeră. De asemenea, o fost observat, pe toată lungimea suprafeței (22 m) un șanț, rigola viei sagularis. El era umplut cu pietre, țigle fragmentare. Din umplutura șanțului au fost recuperate două monede, un denar emis de Severus Alexander (226 p. Chr.) și un altul emis de Maximinus Thrax, din primul an de domnie (fig. 2).

În partea de nord a suprafeței, către praetorium, a fost observată structura unei podele din opus signinum.

În campania din anul acesta, suprafața deschisă în 2015 (Sp. II) a fost extinsă până la limita nordică a clădirii pretoriului. A rezultat o suprafață de 34 × 7 m. S-a lucrat și în suprafața dintre horreum și principia (Sp. I), la groapa identificată în carourile B2-B3.

Reamintim că în 2014, în Sp. I, carourile B2-B3, a apărut o groapă circulară, cu diametrul în partea superioară de 1,80 m. În secțiune ea avea formă de pâlnie, iar în adâncime măsura 2,45 m. Umplutura ei era compusă din țigle, cărămizi, lemn carbonizat. Din umplutură au fost recuperate și două găuri de amforă de tip Kapitän II. Anul acesta a fost golită jumătatea de groapă rămasă în profil. Între fragmentele de material tegular s-au numărat și câteva provenind de la tuburile folosite la hipocaust. Pe lângă ceramica obișnuită au apărut: două baze și două toarte de amforă de tip Kapitän II și un capac de urcior sau amforetă.

În Sp. II (la est de clădirea pretoriului), în porțiunea deschisă în campania 2015 (carourile 1-11) s-a continuat săpătura, răzuindu-se în straturi subțiri. Cu această ocazie, în carourile 1-2AB, la sud de bazinul modern, au fost puse în evidență două gropi de stâlpi. Ele sunt intercalate de rigola viei sagularis și de o amprentă, poate o bârnă carbonizată (?). Ea este marcată în lutul galben de un pigment de culoare neagră cu fragmente mici de țigle, cărămizi și lemn ars în compoziție. În lățime amprenta măsoară 30-35 cm. Traiectul ei este paralel cu zidul estic al pretoriului, față de care se află la 1,30 m, și a fost surprins, pornind din limita sudică a suprafeței, pe o lungime de 4 m. Către capătul nordic, traseul amprente este tăiat șanțul conductei moderne. Gropile de stâlp au formă circulară cu diametrul de 0,50-0,60 m și sunt marcate de un pigment mai închis la culoare, cu mici fragmente de lemn ars, ceramică și cărămidă în compoziție. Pornind de la amprenta amintită, prima groapă de stâlp este dispusă la 1,30 m față de ea, iar a doua, la 0,60 m față de prima și 0,20-0,25 cm față de rigola viei sagularis (fig.3).

O a treia groapă de stâlp, cu diametrul de 0,30 m, a apărut la nord de bazinul modern, în caroul 6B, la distanța de 0,30 m față de rigola viei sagularis. Ea se află pe aceeași linie cu groapa a doua de la sud de bazin, aceea aflată în marginea rigolei. La nord de a treia groapă, a fost identificată o groapă menajeră (?) cu diametrul de 0,80 m. Aici, în campania 2016, au apărut foarte multe fragmente ceramice (un vas de provizii fragmentar, mai multe buze de oale, o farfurie, o afumătoare).

La nord de aceste complexe (carourile 9-10), cum am aminti, a fost identificată structura unei podele realizată din opus signinum. Substrucția de pietre de râu fusese și ea observată în campania 2016. Ea avea formă rectangulară. În campania aceasta, cu scopul de a stabili relația dintre podea și clădirea pretoriului, a fost demontat martorul dintre Sp. II și zidul estic al pretoriului (martor lat de 0,50 m). Întreaga structură a podelei a fost curățată. Am constatat, astfel, că substrucția podelei, a cărei grosime măsoară circa 0,30 m, a fost amenajată astfel: pe solul viu (un lut cu mult pietriș în compoziție) s-a așezat un strat de bolovani mari de râu (cu diametrul de 10-15 cm) peste care s-au pus trei rânduri de bolovani de dimensiuni mici legați între ei cu lut. Peste această substrucție a fost amenajată podeaua din opus signinum și a cărei grosime măsoară grosime 12 cm (opus signinum). Înălțimea totală a acestei structuri, podeaua și substrucției ei măsoară circa 40-42 cm.

Substrucție podelei (structura din bolovani pe care stă podeaua de opus signium) prezintă formă rectangulară și măsura 2,16 × 3,60 m. Ea nu este lipită de zidul estic al pretoriului, ci între cele două rămâne un spațiu de 0,50 m, umplut cu pământ de culoare neagră, cu pigmenți de arsură. De asemenea, în

compoziția sa au fost găsite fragmente de cărămizi. De remarcat, că aceeași compoziție o are și umplutura șanțului care delimitează structura pe latura ei sudică (și a cărei lățime măsoară tot 0,50 m), iar fragmentele de cărămizi marchează limita exterioară a șanțului. Alte două șanțuri, cu lățimea de 0,50-0,60 m închid pe latura de est și nord structura din bolovani (substrucția podelei). Pe fundul celor două șanțuri a fost observată o peliculă subțire de mortar. Fundul șanțurilor era drept, la fel și marginile, acolo unde au putut fi observate.

Șanțurile închid pe toate laturile structura de bolovani (substrucția podelei). Forma șanțurilor, dimensiunile și umplutura lor indică amprente zidurilor unei încăperi. Dacă admitem că pe laturile de nord, est și de sud, zidurile au fost scoase, relația dintre zidul pretoriului și zidul de pe latura vestică a încăperii cu podeaua din opus signinum nu este clară (adosat/tăiat?). Între peretele estic și rigola viei sagularis a fost lăsat un interval tot de 0,60 m. La exterior, încăperea măsoară 4,40 × 3 m (fig. 4).

În umplutura șanțului de fundație de pe latura sudică a încăperii a fost găsită o fibulă cu piciorul întors pe dedesubt. Piesa se poate în intervalul 160-250 p. Chr. sau, după alte opinii, în secolul al III-lea p. Chr. .

La est de această încăpere a apărut și rigola viei sagularis. Traseul ei a fost interceptat pe toată lungimea suprafeței cercetate (22 m), fiind întrerupt de bazinului modern construit în anii 40-50 ai secolului trecut și de șanțul secțiunii H. De altfel, până în acest punct a fost adâncită suprafața, la nord de șanțul secțiunii H, cu excepția carourilor 16-17, săpătura s-a oprit pe nivelul de dărâmtură.

Traseul rigola viei sagularis este orientat nord-sud, fiind paralel cu zidul pretoriului, față de care se află la 5-5,20 m. Ea prezintă o secțiune trapezoidală, cu deschiderea de 0,55-0,60 m, adâncime de 0,25 m, fundul ușor albiat, cu lățimea de 0,25-30 m. Umplutura șanțului se compunea din țigle fragmentare, cărămizi, bolovani și ceramică. Doar în caroul 10 C au fost găsite bucăți de lipitură de perete, precum și zgură de metal, poate scursă din agger. Impresia noastră este aceea că, pe anumite porțiuni, marginile rigolei au fost consolidate cu țigle și cărămizi. Acest lucru se observă clar în porțiunea cuprinsă în carourile 1-3 C, unde pe marginea rigolei au fost așezate olanele și țigle de acoperiș (fig. 3).

Pentru a înțelege rostul încăperi cu podeaua realizată din opus signinum, în campania din anul acesta, suprafața deschisă în 2015 a fost extinsă. Limita ei nordică corespunde cu limita nordică a pretoriului.

Imediat la nord de limita șanțul secțiunii H (carourile 12-13), a fost surprins un nivel de dărâmtură compus din țigle fragmentare și olane. Către clădirea pretoriului, în acest nivel de dărâmtură au apărut și cărămizi cubice provenite de la pilele de hipocaust, tuburi de fragmentare de la hipocaust și tuburi de conductă din lut. În partea de est a suprafeței, peste nivelul de țigle și cărămizi se observă pietrele surse din zidul de incintă, aflat la 6 m est față de limita suprafeței. Pe acest nivel de dărâmtură (în porțiunea dinspre clădirea pretoriului, imediat la nord de șanțul secțiunii H) s-a descoperit un antoninian de la Gordian al III-lea, datat 238-239 p. Chr.

Acest nivel de dărâmtură este tăiat de șanțul secțiunii D (carourile 13-14). Șanțul ei a fost săpată până la solul viu (traseul ei era vizibil în teren). La nord de secțiunea D (carourile 15-17) nivelul de dărâmtură reapare. El este mai consistent către profilul estic al suprafeței și în partea de nord (carourile 16-17). Aici, el se compune din pământ, fragmente de mortar, multe fragmente de opus signinum, tuburi de conducte din lut, tuburi de la hipocaust.

În partea de nord a suprafeței, carourile 16-17, dat fiind și materiale prezente și consistența nivelului de dărâmtură, s-a început demontarea lui. În colțul de nord-est al suprafeței, unde zona era mai ridicată și neafectată am ales să păstrăm un martor pentru controlul stratigrafic, lat de 2 m. El a fost cruțat pe suprafața ambelor carouri (16 și 17). În această porțiune se observa că peste nivelul de dărâmtură s-a scurs pământ și pietre din agger și zidul de incintă.

În porțiunea de la vest de martorul amintit, carourile 16-17, respectiv, în capătul nordic al suprafeței, după degajarea dărâmăturii, au apărut cinci șiruri de pile orientate vest-est. Pornind dinspre sud s-au păstrat: din primul șir, două pile; din al doilea, opt; din al treilea, șase și din al patrulea, două. Rândul al cincilea este vizibil în profilul nordic al suprafeței. Pe direcție nord-sud, primul șir de pile se află la 1,25 m față de zidul estic al pretoriului. Distanța dintre zidul pretoriului și profilul martorului este de 5,60 m, punct în care două dintre pile intră sub profil. Atât pe direcție nord-sud, cât și pe direcție est-vest șirurile de pile sunt dispuse la 0,35-0,45 m una față de alta. Pilele se compun din cărămizi cubice cu latura de 15/16 cm. Ele

stau pe cărămizi fragmentare sau întregi, acestea din urmă cu dimensiunile de 42×26×6 cm. În înălțime, o pilă, care se compune din trei cărămizi cubice și baza ei, măsoară 0,55-0,60 m. Podeaua propriu-zisă era realizată din cărămizi pătrate cu latura de 0.60 m. Fragmentele lor erau căzute între pile (fig. 5).

Între pile, în nivelul de dărâmătură, au apărut un număr mare de tuburi de conductă întregi și fragmentare (s-au recuperat 9 tuburi întregi, alte 11 au fost păstrate în situ, iar fragmentele provin de la circa 60 de piese). Pe lângă conductele de lut, din dărâmătură au fost recuperate tuburi de la instalația de hipocaust (două piese întregi, unul păstra și tencuiala aplicată), fragmente din structura de mortar a podelei și tencuială de pe pereți și tavan.

Tuburile de la instalația de hipocaust sunt de formă paralelipipedică, cu secțiunea dreptunghiulară și compuse din două plăci din lut cu marginile îndoite în interior și decupate. Plăcile se lipesc una peste alta, iar tubul era aplicat pe perete. Este tipul care apare frecvent în castrul de la Câmpulung – „Jidova”, unde până acum la instalațiile de hipocaust nu au apărut tegulae mammatæ.

Subliniem, prezența în aceeași zonă a mai multor fragmente de mortar și tencuieli având compoziții diferite. Probabil din podea provin fragmentele din mortar de culoare rozalie și cu fragmente de cărămizi pisate mai mare (de dimensiunea unui bob de mazăre). Pe tuburile care se fixau pe perete s-a observat un strat de var alb amestecat cu paie (de slabă calitate) peste care s-a aplicat un strat cu grosimea de aproximativ un centimetru de tencuială de culoare roz, similară cu tencuielile din opus signinum.

Tot între pilele de hipocaust, din nivelul de dărâmătură, au fost recuperate și două monede coloniale. Ambele s-au aflat în același loc. Dintre ele, doar una a putut fi identificată. Ea a fost emisă de Niceea, în timpul lui Severus Alexander (tipul cu trei stindarde pe revers).

Limitele încăperii nu au putut fi deocamdată precizate. Ea pare a fi legată de clăirea pretoriului.

Deși la început, cercetarea aduce elemente de noutate. Apare acum destul de clar că spațiul de la est de clădirea pretoriului, cel puțin jumătatea sa nordică, era ocupat de alte încăperi. Deocamdată, nu putem preciza clar raportul dintre ele și clădirea pretoriului. Cât privește funcționalitatea încăperilor, nu avem încă elemente suficiente pentru a o stabili clar. Amintim că în campania precedentă, la est de încăperea cu podeaua din opus signinum (4,40 × 3 m), dar și anul acesta, între pilele de hipocaust apărute în partea de nord a suprafeței au fost găsite numeroase fragmente de tuburi de conductă (care pot fi însă interpretate ca tuburi folosite la construirea bolților). Oricum, prezența podelei de opus signinum, existența unui sistem de încălzire, precum și poziția, în apropiere de via sagularis, ne-ar putea duce cu gândul că avem, cel mai probabil, de a face cu baia casei comandantului (praetorium).

Note

- 1.Emilian Popescu, Eugenia Popescu, Raport preliminar asupra săpăturilor efectuate în anii 1962-1967 în castrul roman de lângă Câmpulung-Muscel (Jidova), în MCA, IX, 1970, p. 257.
- 2.Sorin Cocîș, Corenliu Gaiu, Radu Zăgreanu, Fibulele din Dacia intracarpatică, în Reviata Bistriței, XXIV, 2010, p. 207.

Informații suplimentare online

[Raportul 5862 din cronică.cimec.ro](http://raportul5862.din.cronica.cimec.ro)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](http://localizare.pe.harta.folosind.Mapserver.Cimec.ro)
